

A historical map of Norway, showing the coastline and various regions. The map is overlaid with a red border that follows the coast and some inland areas. The text "1814" is prominently displayed in the background, and "Danmarks afståelse af Norge" is written in a large, light-colored font across the top. The map includes labels for various dioceses and regions, such as "DIÖCESIS BERGEN" and "DIÖCESIS OSLO".

Danmarks afståelse af Norge

Velegnet til 3. - 6. klasse

Historisk dagbog

Den historiske dagbog kan suppleres med:

Historisk kogebo
Lege og legetøj fra omkring 1800 samt eksempler på tidens genstande
Kobmandsspillet

Den historiske dagbog

Dagbogen er illustreret af Lui Dyg

Købmandsfamilien i 1807: Storesøster, lillesøster, mor, far og tjenestepige.

Vejledning til dagbogen

Dagbogen beskriver tilværelsen i den danske stat under krigen 1807-1814 set fra en lokalhistorisk synsvinkel. Målgruppen er elever til og med 6. klasse.

Forfatterinden til den fiktive dagbog er den i 1807 otte år gamle Merete Schultz fra Middelfart. Hun er datter af en af byens købmænd. De bor i et rummeligt, toetagers bindingsværkshus i Algade. Familien består af far Frederik, mor Elisabeth, storesøster Eleanor og Merete. Desuden bor og arbejder en tjenestepige i huset.

Købmand Schultz er ejer af en galease, der sejler med lokale landbrugsprodukter til bl.a. Norge og København. Handlen var god indtil den danske stat blev draget ind i Napoleonskrigene. Nu er det trængselstid og faderens indtjening er gået stærkt tilbage, men familien lider ingen nød.

Opbygning af dagbogen

Dagbogen er kronologisk fremadskridende men med spring i tiden, der varierer fra en enkelt dag til flere år. Hele dagbogen udspiller sig i perioden 1807-14. Dagbogens opbygning:

Oplæsning/ fortælling	(evt. vha. PP)
Fokuspunkter	(forklaring og fokuspunkter til læreren til hjælp i dialogen)
Aktivitet	(diverse øvelser, lege mm.)
Noter	(for yderligere information om begreber og begivenheder se teksterne på hjemmesiden)

Dagbogen kan for 3.-6. klasses vedkommende suppleres med et besøg på Middelfart Museums udstilling om Middelfart og Hindsgavl under krigen 1807-14. Her kan eleverne prøve at skrive med fjerpen og blæk. Udstillingen åbner 1. marts og lukker i efterårsferien 2014. Eleverne har desuden mulighed for at deltage i den folkelige event på Hindsgavl den 24. maj 2014. Eventen er nærmere beskrevet på Middelfart Museums hjemmeside.

Kære Dagbog

20. juni 1807

Min far fik brev fra København i dag. Han læste det højt ved middagsbordet, som han plejer. Mor havde lavet kartoffelpandekager. Det får vi ikke så tit. Far vil hellere have grød og flæsk. Han synes kartoffelpandekager er noget nyt pjat. Hver gang mor serverer kartofler, fremsiger far et vers af Middelfart Købstads tidligere toldinspektør Peder Horrebøw Haste. Så griner Eleanor og jeg altid, men mor synes vist ikke det er så morsomt.

Saa langed' de til Krukken alle sammen,
Og glade søbed' varme Mælk og Grød,
Og drukke vældigt Øl dertil, og slikked'
Den net udskaarne Skee saa reen, de gad'
Og aade Suul og Brød, indtil de hikked',
Og sagde: "Gud skee Lov for Øl og Mad!"
Saa gøgled' lidt det unge Folk, mens Moder
Fik Krukke, Skaal og Trætallerken fat,
Samt levnet Brød og andre Husets Goder,
Som nu blev' ned i dækket Madkurv sat.

I brevet fra København stod der, at kejser Napoleon har sat Europa i brand. Far sagde, at nu kom krigen nok snart til Danmark. Jeg blev så bange, at jeg spildte øl ned af min kjole. Mor blev også nervøs, og spurgte om ikke vi var neutrale. Det måtte vi ikke være for englænderne, påstod far. Dernæst fortalte han om et engelsk overfald på den danske flåde, der fandt sted, da jeg var en lille baby. Det skete ovre ved København på en eller anden red.

Far var ikke kun sur på englænderne men også på kejser Napoleon og alle de andre krigsmagere. Han sagde, at krigen var skyld i den dårlige handel.

Mor og jeg bad i vores aftenbøn Gud om at skåne Middelfart for at blive bombarderet af engelske krigsskibe.

Fokuspunkter i dialogen:

Børnene drikker også øl til maden

Kartofflen en ny spise i Middelfart

Hvad er en flåde, og hvorfor er den vigtig for Danmark?

Hvorfor truer krigen den neutrale danske stat?

Forslag til aktiviteter:

Lav kartoffelpandekager

Ingredienser

- ½ kg kartofler
- 100 g løg
- 1 æg
- 3 spsk hvedemel
- ½ tsk salt
- peber
- olie til stegning

Mængden kan justeres op efter behov.

Skræl kartoflerne og riv dem groft. Lad kartoflerne afdryppe mens du piller og hakker løgene. Bland løg, kartofler, æg, mel, salt og peber. Varm panden op og steg pandekagerne ved middel varme. Det er nemmest at lave små pandekager, der er ca. ½ centimeter tykke. Steg pandekagerne gyldne og sprøde, og vend dem dernæst.

Noter til dette kapitel

Læs mere om Toldinspektør Haste (1765-1831) i Peter Storms artikel: *En tolder ved parnassets fod*, Vends 1996.

Napoleon blev kronet til kejser i 1804. Den 14. juni 1807 sejrede franskmændene over russerne tæt ved den russiske grænse. Ved Freden i Tilsit lovede zar Alexander at tvinge Danmark, Portugal og Sverige til at tiltræde Fastlandsspærringen. Til gengæld fik tsaren frie hænder til at annektere Finland. Ovenpå Freden i Tilsit frygtede England at miste adgangen til det baltiske korn, som det var afhængig af, da Napoleon nu uhindret kunne angribe den neutrale danske stat. England gav den danske stat valget mellem alliance eller krig. Da den danske stat ikke ville indgå i alliance med England og udlevere flåden, landsatte England fra den 16.-17. august 1807 tropper på Sjælland.

Det tog lang tid inden den fra Sydamerika stammende kartoffel vandt indtog som menneskeføde i Europa. Fødevarer manglen i Centraleuropa under Napoleonskrigene var med til at fremme kartoffeldyrkningen. I Danmark gik der endnu noget tid inden kartofflens folkelige gennembrud.

Det daglige væskeindtag bestod fortrinsvis af øl og brændevin. Børnene drak også tyndt øl, da det kunne være sundhedsskadeligt at drikke vand p.g.a. sanitetsforholdene. Middelfart havde som alle andre købstæder flere brændevinsbrændere og ølbryggere, og mange folk bryggede desuden selv øl i forskellige alkoholstyrker.

Kære Dagbog

1. marts 1808

Det er nu et halvt år siden England bombarderede København og flåden måtte udleveres. Danmark har siden været allieret med kejser Napoleon. Middelfart har gudskelov været forskånet for fjendtlige angreb, men fremmede tropper er alligevel kommet til byen i de sidste hektiske uger.

I dag kom der en masse matroser til byen. De har taget alle vores både. Også min fars galease. Far siger, det er kronprins Frederik, der har beslaglagt alle skibene. De skal bruges til at sejle fremmede soldater over Lillebælt. Far siger, at de fremmede tropper skal hjælpe Danmark og Norge med at angribe Sverige, som også er en af vores fjender.

Faderens galease

Middelfartborgervæbningsuniform ca. 1830

11. marts 1808

Så er de første af kejser Napoleons sejrsvante franske soldater kommet til byen. Deres uniformer er helt anderledes end fars borgervæbningsuniform, de er meget farverige.

Far fortalte ved middagsbordet i dag, at kronprinsen har beordret, at alle huse i byen skal stille to værelser til rådighed, hvor soldaterne kan sove og opholde sig, inden de rejser videre. Måske kommer der også en fremmed officer og sover hos os. I så fald siger mor, at storesøster og jeg og tjenestepigen skal sove i samme værelse som mor og far.

Spanske og franske soldater

14. marts 1808

Herren kaldte kong Christian VII til sig i går. Nu bliver kronprins Frederik konge. Vi har fået en fransk officer boende hos os. Far bød officeren og dennes tjenere på aftensmad, men da de så, vi skulle have grød, flæsk og øl, rynkede de på næsen. Den ene tjener forklarede på gebrokkent tysk, at de ville have steg og salat med vin til. Min storesøster siger ellers, at hun har hørt, at franskmændene spiser snegle, snoge og frøer. Jeg ved ikke om det passer, men de bryder sig i hvert fald ikke om vores mad.

Jeg kunne godt se, at far blev lidt fornærmet over, at de brokkede sig over menuen. Han bad mig vise dem hen til kroen. Jeg gjorde tegn til, at de skulle følge med mig. Det var sjovt, at høre dem tale sammen på vej hen til kroen.

Fokuspunkter i dialogen:

Hvad betyder at beslaglægge noget?

Hvad er en galease?

Hvorfor bruger man uniform? Kender I nogen, der bruger uniform?

Forslag til aktiviteter:

Tegn og farvelæg uniformer fra de forskellige lande. Som inspiration kan man søge efter ”spanske soldater 1808” på googles-billedsøgning.

Kære Dagbog

15. marts 1808

Jeg hentede Maren og fulgtes med hende i skole i dag. Hun er datter af præsten. Vores skole består af to små lokaler på rådhuset, hvor der næsten ikke er plads til alle os børn. Rådhuset huser også byens arrest, hvor fulderikker, slagsbrødre og tyveknægte spærres inde. Nogle gange forstyrres undervisningen af råb nede fra fangekælderen. Det kan godt være lidt uhyggeligt.

Kordeggen er vores lære. Han underviser os i katekismus, så vi kan blive konfirmeret. Flere elever får tidligt fri hver dag, fordi de ikke skal have regning og skrivning. Far siger, at jeg skal lære at regne og skrive, så jeg kan blive en god, oplyst husmoder.

Det er et værre postyr med alle de franske soldater, der rejser gennem byen hver dag. Læreren siger, at vi skal i krig mod Sverige. Jeg spurgte ham om, hvorfor det er franske soldater, der kommer, hvis det er os, der skal i krig. Han sagde, at det var fordi Napoleon var kommet for at hjælpe Danmark. Han sagde også, at det ikke kun er franske soldater, der hjælper os. Vi får også hjælp af Spanien og broderfolket oppe i Norge.

Jeg tror ikke, svenskerne har en jordisk chance. Nogle dage er der så mange fremmede soldater i Middelfart, at de bliver nødt til at sove i halm på Brogade. Det må være frygteligt koldt.

Soldater sover på Brogade

16. marts 1808

I dag kom de første spanske tropper til byen. De spanske tropper er mere høflige end franskmændene. Min storesøster synes, at spanierne er flotte. De er lidt mørke i huden og vil meget gerne hilse på os. Når de ikke er i tjeneste, er der tilmed nogle af dem, der kommer over og leger med os børn. Selvom de kalder det noget helt uforståeligt, så er de meget gode til at springe buk. En af dem havde også en mærkelig tingest, der kunne svæve gennem luften. Jeg tror nok, han kaldte det en diskos. Måske savner spanierne deres egne børn hjemme i Spanien?

Jeg har haft frygtelig tandpine de sidste par dage. Mor siger, at det skyldes, at jeg ikke er flittig nok til at skylde min mund hver morgen med vand og gnide tandkødet rent med fingeren. Jeg havde så ondt i tænderne, at jeg slet ikke kunne spise noget. Det var jeg nu ikke så ked af, fordi Karen, vores tjenestepige, havde lavet fars livret: udhulede kalveøjne farseret med hakket fisk. Fy føj!

Fokuspunkter i dialogen:

Rådhuset var byens hus.

Degnen varetog undervisningen.

Pigen skal være husmoder.

Hvorfor lærte ikke alle børn at regne og skrive?

Kan man børste tænder med vand og en finger?

Forslag til aktiviteter:

Lær børnene at springe buk og kaste med diskos.

Hvis en hær bevæger sig med en hastighed af ca. 30 km om dagen. Hvor lang tid har det så taget de fransk og spanske soldater at nå frem til Middelfart fra hhv. Paris og Madrid?

Noter

Byfoged Bluhmes beskrivelse af skolevæsenet i Middelfart:

I Middelfart Købstad ”var indtil Aaret 1739, en latinsk Skole men nu haves ikkuns en publicque dansk Skole, som bestyres af Klokker og Chordegner Johan Jørgen Behmann. Til samme er ham forundt 2de Værelser i Byens Raadhuus uden Betaling. Han holder vel en Medhielper, men, formedelst Børnenes store Antal, er det ham ikke mueligt, at give ethvert Barn, den fuldstændige Underviisning, som de burde have. For de fattige Børns Information nyder han aarlig af Fattig Cassen 16 Rigsdaler og af Kirkens Casse 6 Rigsdaler. Betalingen for de andre Børn er ikkuns ubetydelig nemlig, for de som alene læse 2 Skilling for de som læse og skrive 3 Skilling og for de som baade læse, regne og skrive 4 Skilling ugentlig.”

Middelfart fik først en rigtig skole i 1816 - to år efter 1814-skolereformen (Folkeskolens fødsel).

Med.Dr. Mangor: *Et Land-Apothek, til danske Landsmands Nytte*, andet oplag, 1791.

Dersom man fra sin spædeste Ungdom aldrig drak varmt, eller spiste meget varm Søbemad, aldrig holdt Sukker i Munden, havde altid reen Mave, og saa god Helbred som muligt, og skyldte sin Mund hver Morgen, med reent Vand, og gneed og Tandkiødet reent dermed og med den bare Finger, da ville Tandpine og fordervede Tænder være meget sieldne.

Carl Müller: *Nye Koge-Bog for den retskafne Huusmoder*, andet oplag, 1785. Kalve-Øine og alle Slags Øine at farsere:

De kogte Øine udhules og fyldes med Kiød, Fisk, Snegle- eller Krebsfars efter § 8. Det tildækkes i en Tertepande med tynde Fleskeskiver, og bages ved en meget sagte Ild. De kan serveres med en meget fiin Saus, eller og bruges til en fiin Ragout, som nærmere vises.

Kære Dagbog

7. maj 1808

Maren (præstens datter) siger, at hun har hørt, at der er flyttet en meget fornem mand ind på Hindsgavl Slot. Han hedder Bernadotte, marskal Bernadotte, og er den øverste chef for de udenlandske tropper, der nu opholder sig i Danmark. Han har også sin kone og søn med. Drengen er 8 år og hedder Oskar.

Jeg spurgte min far om det passede. Han sagde, at det var rigtig nok. Den franske marskal havde først haft hovedkvarter på Koldinghus, der er, eller rettere var et fint slot i Jylland. For nogle måneder siden brændte slottet nemlig ned ved et uheld, fordi man ikke passede ilden, der skulle opvarme slottet. Røgen kunne ses her i Middelfart. Bernadotte og hans kone og søn flyttede herefter til slottet i Odense, men nu er de altså kommet til Middelfart og Hindsgavl Slot. Jeg spurgte far, hvorfor den franske marskal rejser frem og tilbage, når det nu var planen, at han skulle angribe Sverige. Det kunne min far ikke give noget svar på. Nu håber jeg bare ikke, at de også brænder Hindsgavl af. Jeg vil så gerne en dag ind og se slottet og hilse på kammerherreinde Karen Basse. Hun er enke og har ingen børn, men hun gør så mange gode gerninger mod fattigfolk.

27. juli 1808

Middelfart er i sorg. I går døde kammerherreinde Karen Basse. Hun var sammen med sin i 1801 afdøde mand Christian Holger Adeler så vellidt, at adskillige børn i købstaden er døbt Karen Basse eller Christian Holger. Det var i deres tid, at bønderne blev selvejere og fri fra stavnsbåndet. Derudover lod de opføre et uldspinderi i Brogade, hvor de fattige kunne få arbejde, og de lod fattige børn bespise på slottet.

Hindsgavl Slot måtte ligesom husejerne i Middelfart huse fremmede tropper. Desuden har de opført et mægtigt batteri med kanoner, skanser og barakker på Hindsgavls jorder. Batteriet kaldes for Vasnæs Batteri. Det må have været hårdt for Karen Basse, at skulle dele det smukke slot med de fremmede soldater.

Fokuspunkter i dialogen:

Hvad er en marskal?

Hvor ligger Hindsgavl?

Hvad var stavnsbåndet?

Hvad er et batteri?

Forslag til aktiviteter:

Tegn Hindsgavl Slot og/eller Vasnæs Batteri. Billeder af Hindsgavl Slot kan findes på internettet. Der findes ingen billeder af Vasnæs Batteri fra krigen 1807-14, og batteriet undergik store forandringer under senere krige. Men vi ved, at batteriet i 1808 var udstyret med to 36 punds haubitser, otte 12 punds kanoner og en 1 punds kanon. Derudover var det omgivet af palisader og en voldgrav. Et træhus midt i batteriet udgjorde krudtkammeret.

Noter

Marskal Bernadotte krydsede flere gange Lillebælt og Storebælt i 1808. Napoleon ville ikke satse alt på en invasion af Sverige. De engelske krigsskibe gjorde en invasion til en risikabel affære.

Hindsgavl Slot, Karen Basse Fønss og Christian Holger Adeler er portrætteret i teksten: *Middelfart og Hindsgavl under Revolutions- og Napoleonskrigene*.

Kære dagbog,

2. august 1808

Vi blev alle sammen forskrækket af kanonild i dag. Det larmede frygteligt. Jeg blev bange og spurgte min far om, der kom fremmede tropper, der ville os ondt. Han klappede mig kærligt på hovedet og sagde, at jeg ikke skulle være bange. Der var heldigvis bare tale om en skydeøvelse ovre på Vasnæs- og Stribbatteriet. Soldaterne skød kanonkugler ud over Lillebælt. Han fortalte mig, at de største kanoner på Vasnæs-batteriet kan skyde helt over til Jylland, så de engelske krigsskibe tør nok ikke vove sig ind i Lillebælt.

10. august 1808

I morges var der ikke en eneste spansk soldat i gaderne i Middelfart. Spanierne er ellers strømmet til byen i de sidste par dage. Hen på formiddagen ankom imidlertid 36 spanske soldater og tre officerer ovre fra Jylland. De blev straks arresteret af de danske og franske tropper. Det hele er meget forvirrende. Far siger, at det skyldes, at franskmændene og spanierne nu er i krig mod hinanden, fordi spanierne ikke vil finde sig i, at franskmændene har besat Spanien.

Min søster kan godt forstå, at Spanien ikke vil have de overlegne franskmænd i deres land. Hun synes, det er synd for de spanske soldater her i Danmark, at de bliver arresteret af de danske og franske soldater.

Far siger, at mange spaniere er flygtet til Langeland. Her bliver de samlet op af engelske krigsskibe, for Spanien og England er nu allierede.

Vi kan nok ikke komme i kirke på søndag, fordi franskmændene har spærret nogle af spanierne inde i den. Gad vide, om vi så ikke skal i krig mod Sverige alligevel?

10. januar 1809

Da invasionen af Sverige ikke blev til noget, har de franske tropper omsider forladt Danmark. Der gik ellers rygter om, at de slet ikke var vores venner alligevel og i virkeligheden var ude på at besætte landet. Vi er alle glade for, at de er rejst bort.

Der er stadig masser af danske soldater ude på Vasnæs Batteri og Strib Batteri, for Danmark er stadig i krig mod England.

Jeg fik lov til at komme med far om bord på galeasen i dag. Skibet skal ikke længere bruges til at transportere fremmede soldater over Lillebælt. Far vil til at sende korn til København og måske Norge igen. Det er meget risikabelt, fordi farvandene vrimler med engelske krigsskibe. Tapre danske kapere angriber de store engelske krigsskibe i små kanonbåde – at de tør! Desværre regner far ikke med, at galeasen har spændende varer med tilbage til Middelfart. Krigen og ikke mindst de fremmede troppers ophold i landet har betydet, at vi har måttet leve meget sparsommeligt. Jeg kan efterhånden ikke huske sidste gang, vi fik lemonade eller andet at spise end grød og brød.

Fokuspunkter i dialogen:

Hvorfor ville englænderne redde spanierne?

Hvad er kapere?

Hvad vil det sige at besætte et andet land?

Forslag til aktiviteter:

Fremstil en lemonade efter gammel opskrift.

Ingredienser:

12 usprøjtede appelsiner

1 liter kogende vand

En kvart kanelstang

Sukker efter smag

2 liter danskvand

3 kernefri rugtvebakker

Kom appelsinerne op i en gryde og tilsæt det kogende vand. Sæt låg på gryden. Efter tre timer tages appelsinerne op og saften presses ned i vandet. Tilsæt de øvrige ingredienser og stil i køleskab i mindst en time.

Noter:

Müller: *Nye Koge-Bog for den retskafne Huusmoder*, andet oplag, 1785. Lemonade af Apelsiner:

I tvende Potter kogende Vand sættes otte hele Apelsiner i en Terrin i trende Timer tildækkede. De skal overskiæres, og Saften udpresses af dem i dette Vand, hertil skal da to eller tre Rugtvebakker, en Flaske Rhinskviin, Sukker og et Stykke Kaneel. Dette staaer atter en Time, da det saaledes serveres.

I august 1808 blev der holdt kanoneksercits på de to kystbatterier Strib Batteri og Vasnæs Batteri. Vasnæs Batteri havde otte tolvpundige kanoner og to haubitser (kortløbede kanoner) samt en besætning på ti artillerister og 92 soldater. Strib Batteri havde tolv attenpundige kanoner og en besætning på 50 artillerister og 88 soldater. Premiereløjtnant Bretteville af 3die jydsk Infanteriregiment var kommandant over batteriet ved Strib mens secondlieutnant Horn af det kgl. Artillericorps kommanderede Vasnæs Batteri. Sammen med kystbatterier i Jylland sikrede Vasnæs- og Strib Batteri Lillebælt og trafikken over bæltet.

Læs mere om kystbatterierne i bogen *Begivenhederne i Fyen under de franske og spanske Troppers Ophold her i Landet i Aaret 1808* af Mumme (1848) eller i artiklen: *Middelfart og Hindsgavl under Revolutions- og Napoleonskrigene*.

Kære dagbog,

5. september 1812

Efter jeg er blevet konfirmeret, går jeg ikke længere i skole. Far synes ikke længere det er nødvendigt. Nu er det mere vigtigt, at jeg lærer de huslige pligter, så jeg kan blive en god hustru. Min far siger, at jeg bliver den bedste, fordi jeg både var dygtig i skolen og er hurtig til at lære, hvad min mor viser mig.

Jeg savner at gå i skole. Der er så mange ting, jeg ikke nåede at få lært. Nu tager de huslige pligter al min tid, og det er næsten kun om søndagen, jeg får tid til at mødes med Maren og mine andre veninder. Selvom det vist er lidt barnligt, så kan vi stadig godt finde på at lege med vores kludedukker, når der ikke er nogen voksne i nærheden. Når drengene griber os midt i en dukkeleg, elsker de at gøre grin med os. Men så gør vi bare grin med dem, når de leger røvere og soldater.

Mor sendte mig ned til fars galease i eftermiddags med et stort fad æbleskiver. Det tog mig to timer at lave dem, for der var over 200. Mor gav mig lov til selv at spise fem. Jeg nøjedes med at spise to, der ikke var blevet så pæne, for æbleskiverne var en belønning til matroserne, fordi de havde klaret den farlige sejlads op til Norge og hjem igen. Galeasen bragte korn og malt til nordmændene.

Da jeg kom ned til galeasen med æbleskiverne, fortalte en af matroserne mig om rejsen. Han sagde, at galeasen flere gange måtte flygte for fulde sejl fra kapere og engelske krigsskibe. Han fortalte også, at der var udbrudt hungersnød oppe i Norge. Høsten er slået fejl, og mange forsyningskibe klarer ikke rejsen fra Danmark til Norge.

Jeg håber snart den engelske blokade af Skagerrak bliver ophævet.

Galeasen ved Middelfarts skibsbro

Fokuspunkter i dialogen:

Hvorfor måtte pigen ikke gå i skole?

Hvad er hungersnød?

Hvad er en blokade?

Er der lege/legetøj fra dengang, der stadig er på mode?

Forslag til aktiviteter:

Stift bekendtskab med legetøj fra perioden: Kludedukker, træsværd, trægeværer, kæpheste. Lav evt. selv noget af legetøjet.

Kære dagbog,

2. maj 1813

Krigen fortsætter. Gudskelov har Middelfart været forskånet for angreb, men hvor længe varer dette mon ved? Napoleons hære har lidt store nederlag ude i Europa. Krigen har ført til, at Danmark er gået statsbankerot. Det lærte jeg aldrig om i skolen, men far siger, at det betyder, at Staten er gået fallit. Jeg forstår det ikke helt, for der er en masse nye pengesedler i omløb og alle ting er blevet meget dyrere. Ved sidste torvedag måtte jeg betale seks gange så meget for kål og sild, som jeg normalt plejer at give.

Far klager over, at det er svært for ham at handle, fordi folk mister tilliden til pengenes værdi. Så vil de hellere have en anden betaling såsom sølv. Han håber det bliver bedre nu, hvor kongen har udsendt en proklamation om en pengereform.

I proklamationen står der, at kongen har lavet en ny bank. Den nye bank hedder Rigsbanken. Så nu skal alle vores penge byttes om. Vi får 1 Rigsbankdaler hver gang vi giver 6 Kurantdalersedler.

Staten har brug for sølv for at sikre de nye penges værdi. Så far har afleveret alt vores sølvtøj og fået tilgodebeviser i stedet. Mor var ikke glad for det, men far sagde, at det var en sand patriots pligt at hjælpe Danmark på enhver tænkelig måde.

Far siger, at oppe i Norge har de det endnu værre end os. Ikke blot på grund af statsbankerotten men især fordi hungersnøden stadig raser. Kong Frederik VI har sendt kronprins Christian Frederik til Norge som Statholder.

Fokuspunkter i dialogen:

Hvad betyder det, at Danmark gik statsbankerot

Hvad er en proklamation? Hvorfor udsendte kongen den?

Hvad betyder tillid?

Hvad er et tilgodebevis? Bruges det stadig?

Hvad er en patriot?

Forslag til aktiviteter:

Før skolereformen 1814 var udenadslære af salmevers en vigtig del af undervisningen. Forsøg at lære dette salmevers fra år 1733 af Hans Adolph Brorson udenad:

Fryd dig! du Jesu brud,
og smyk dig for din Gud!
Din brudgom dig vil hente,
hver time kan du vente,
at du får bud at træde
til Himlens bryllupsglæde.

Kære dagbog,

12. januar 1814

Middelfart er på den anden ende – kong Frederik VI har opslået sit hovedkvarter på Hindsgavl Slot. Der er så mange tjenere, skrivere, soldater, hoffolk o.s.v. med kongen, at mange må overnatte i Middelfart og andre byer.

I søndags, da vi var ude at gå tur i skoven, fik vi et glimt af kongen. Fra lang afstand kunne vi se ham blive kørt rundt på Hindsgavls jorde i en beskeden karet. Far havde som altid taget sin kikkert med. Vi kunne gennem den se, at kongen havde et meget bekymret ansigtsudtryk. Far sagde, at det skyldtes, at man nu var ved at afgøre Danmark-Norges skæbne nede i Kiel. Den franske marskal Bernadotte, der boede på Hindsgavl for seks år siden, er nu blevet kronprins af Sverige under navnet Carl Johan. Han er meget opsat på at få Norge vristet fra Danmark, men det tør ingen tro på vil kunne ske.

Frederik VI i karet på Hindsgavls jorder

22. august 1814

Napoleon har nu været forvist til den lille ø Elba ud for Toscana i Italien i flere måneder. Jeg er glad for, at krigen er slut. Danmark har dog måttet betale en ufattelig høj pris for at have holdt med Napoleon. Vores broderfolk i Norge er ikke længere en del af den danske stat. Kong Frederik måtte afgive Norge til Sverige ved Kielerfreden. De tapre nordmænd kæmpede hårdt for deres frihed. I sidste uge måtte de dog overgive sig til den svenske overmagt.

Merete 15 år gammel

Far har sørget for, at jeg er kommet i tjeneste hos byens nye skolelærer. Han hedder Iversen og er en klog og rar ung mand fra Holevad Sogn ved Assens. Han er forlovet med Else Wisbech. Jeg er meget glad for at tjene hos dem. Hr. Iversen lader mig låne bøger fra hans bogsamling. Når jeg låner en bog, skal jeg skynde mig at læse den, da der er andre i byen, der også gerne vil låne lærer Iversens bøger.

Hr. Iversen underviser i flere spændende nye fag såsom geografi. Det skyldes en ny skolereform. Alle børn skal nu have en bred uddannelse. Iversen fortæller, at der tilmed skal undervises i idræt, og at der er planer om at opføre en helt ny skole i Algade.

Hr. Iversen er meget dygtigere end degnen, som jeg havde som lærer. Han siger selv, at han håber, at han slipper for at blive degn og klokker, så han kan koncentrere sig fuldt ud om undervisningen. Bare jeg var barn igen og havde hr. Iversen som lærer. Men jeg er nu 15 år og skal snart til at stifte egen familie. Jeg håber ikke, at mine egne børn skal vokse op i et land, der er i krig.

Fokuspunkter i dialogen:

Hvad er en skolereform? Hvornår har vi sidst haft en skolereform i Danmark?

Hvad er geografi?

Find øen Elba på et kort.

Forslag til aktiviteter:

Lav jeres egen skolereform.

Hvordan ser jeres drømmeskole ud? Hvordan skulle den indrettes fysisk og strukturmæssigt?

Noter

Middelfart fik ny skole i Algade nr. 8 (i dag Historiens Hus) i 1816. Endnu i 1870'erne tjente skolelæreren i Middelfart som klokker og degn som sidebeskæftigelse.

Peder Iversen har levet i virkeligheden. Han kom til Middelfart borgerskole i 1813. Han udlånte sin private bogsamling til borgere i byen, og han var så vellidt, at fotograf Ludv. Sick solgte portrætfotografier af den afdøde skolelærer efter begravelsen. Se mere i nekrologen i Middelfart Avis (30.1.1867)

Formål

I januar 2014 er det 200 år siden den danske stat måtte afstå Norge til Sverige ved Kielerfreden. 434 års politisk union mellem Tvillingeriget Danmark-Norge var slut. Danmark blev dermed en af Revolutions- og Napoleonskrigenes helt store tabere. Norge vedtog efter afståelsen sin egen moderne grundlov, som landet fik lov til at beholde, selv om det blev tvunget i union med Sverige.

Nederlaget i 1864 og den efterfølgende afståelse af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg kom til helt at overskygge for tabet af Norge. Først i de senere år er historikerne begyndt at rette fokus på 1814, og den betydning det relativt fredelige brud med Norge har haft både for den danske selvforståelse og for vores forhold til nordmændene.

Formålet med undervisningsforløbet er at gøre eleverne bekendte med Tvillingeriget Danmark-Norge samt følgevirkningerne af skilsmissen i 1814.

Undervisningsmaterialet ligger også i en printvenlig version på www.middelfart-museum.dk under fanen Aktiviteter.

Yderligere oplysninger fås ved henvendelse til:

Videncenter Vejlbj, Skoleafdelingen
Att.: Skolekonsulent Lars Jensen
Vejlbjvej 9, 5500 Middelfart
www.middelfart.dk
Tlf.: 88 88 55 00 Direkte: 88 88 57 44

eller

Middelfart Museum
Algade 8, 5500 Middelfart
www.middelfart-museum.dk
info@middelfart-museum.dk
Tlf.: 64 41 47 41